Talousvaliokunta

VNS 8/2022

Kuntaliiton lausunto valtioneuvoston huoltovarmuusselonteosta

Kuntaliitto kiittää mahdollisuudesta lausunnon antamiseen. Kuntaliitto pitää erittäin kannatettavana, että huoltovarmuuden tilanteesta annetaan selonteko. Nyt laaditussa asiakirjassa huoltovarmuutta on tarkasteltu monipuolisesti huomioiden myös useita kehittämiskohteita. Myös kunnat on tunnistettu huoltovarmuuden kannalta keskeisiksi toimijoiksi yhteiskunnassa.

Lausunnot lukuun 2. Kansainvälinen yhteistyö

Olemassa oleva turvallisuustilanne huomioiden Kuntaliitto näkee kansainvälisen yhteistyön myös huoltovarmuuskysymyksissä erittäin tärkeänä. Myös CER-direktiivin täytäntöönpano parantaa välttämättömien palveluiden häiriönsietokykyä. Kuntaliitto katsoo, että CER-direktiivin tehokas toimeenpano edellyttäisi valtionhallinnossa selkeää vastuutahoa, joka koordinoi toimeenpanon kokonaisuutta, vaikka toimeenpanossa tarvittavat selvitykset tehtäisiinkin eri ministeriöiden toimialoilla.

Lausunnot lukuun 3. Huoltovarmuuden toimintaympäristön kehitys ja sen vaikutukset

Huoltovarmuuden toimintaympäristön kehityksessä on huomioitu ilmatonmuutos, digitalisaatio ja kyberturvallisuus ja hybridiuhat. Lisäksi on huomioitu Venäjän hyökkäyssota. Toimintaympäristöanalyysi kattaa merkittävimmät asiakokonaisuudet. Todettakoon kuitenkin, että lyhyellä aikavälillä tapahtunut turvallisuusympäristön muutos vaikuttaa merkittävimmin huoltovarmuuden kehittämisen tarpeisiin. Tarvittavat varmistukset on tehtävä heti.

Suomen Kuntaliitto
www.kuntaliitto.fi
etunimi.sukunimi@kuntaliitto.fi

Finlands Kommunförbund
www.kommunforbundet.fi
fornamn.efternamn@kommunforbundet.fi

Huoltovarmuustarpeiden arvioinnissa tulee ottaa huomioon mahdolliset pakolaistilanteet ja niiden vaikutukset. Ukrainasta paenneita on tähän mennessä tullut Suomeen yli 44.000 ja tulijoiden virta jatkuu tasaisena. Syyskuun lopulla Venäjältä Suomeen tulevien määrä kiihtyi siten, että Suomessa venäläisten määrä lisääntyi ainakin hetkellisesti yli 30.000 henkilöllä. Pakolaismäärät voivat olla paljon suurempiakin ja ne voivat muodostaa myös kuormittavaa painetta huoltovarmuudelle ja palveluille.

Lausunnot lukuun 4. Kansalaisvarautuminen

Kansalaisten varautumisen osalta selonteossa nostetaan esiin ns. 72 h malli. Lähtökohtana lienee, arvio, että 72 tunnin kuluttua yhteiskunta pystyy tarjoamaan kansalaisille välttämättömyystarvikkeita. Omavaraisuusmallin kesto ja perusteet tulisi arvioida osana huoltovarmuuden kehittämistä.

Kansalaisten henkisen kriisinkestävyyden merkityksen huomioiminen etenkin korona-ajan jälkeen olemassa olevassa turvallisuustilanteen muutoksessa on tärkeää.

Väestösuojien selvitystyön ohella tulisi myös selkeyttää, miten väestön toimeentulo voitaisiin turvata niissä tilanteissa, joissa väestö omaehtoisesti siirtyy tai evakuoidaan pois kaupunkien asuinalueilta.

Lausunnot lukuun 5. Huoltovarmuuden toimintamalli

Lähtökohta, että valtioneuvosto asettaa huoltovarmuudelle yleiset tavoitteet ja ministeriöt vastaavat oman toimialansa huoltovarmuudesta ja sen kehittämisestä ja huoltovarmuuden kehittäminen ja varautumistoimenpiteiden yhteensovittaminen kuuluvat työ- ja elinkeinoministeriölle, on hallinnollisesti selkeä. Huoltovarmuuden osalta sektorikohtainen pirstoutuminen keskushallinnossa on kuitenkin johtanut jossain määrin siihen, että kokonaisuus on kadonnut, eikä kaikkia toimijoita ja riippuvuussuhteita erilaisissa häiriötilanteissa välttämättä täysin tunnisteta.

Selonteossa todetaan, että valmiuslain mukaisesti julkisilla toimijoilla on varautumisvelvollisuus omassa toiminnassaan, johon sisältyy myös riittävä oma materiaalinen varautuminen. Valtion varmuusvarastot

ovat aina viimekätisiä varastoja, joita käytetään pääsääntöisesti vain laajoissa koko maata koskevissa vakavissa häiriötilanteissa tai poikkeusoloissa. Valtioneuvoston periaatepäätös ei ota kantaa siihen, kuinka pitkäksi aikaa materiaalisen varautumisen tulisi ulottua. Tällä hetkellä ei ole linjausta, kuinka pitkäksi aikaa kuntien ja hyvinvointialueiden tulisi varastoida ruokaa, polttoaineita tai muita välttämättömyystarvikkeita. Ilmeistä on, että valtion varmuusvarastoista ei riitä apua kuntien ja hyvinvointialueiden lakisääteisten tehtävien suorittamiseen. Kuntaliitto katsoo, että kansallisesti on välttämätöntä määrittää huoltovarmuuden yhteinen tilannekuva ja tavoitetaso myös niitä tilanteita varten, jossa markkinat eivät enää toimi ja jouduttaisiin turvautumaan valtion varmuusvarastoihin. Erityisen tärkeää tämä on kuntien ja hyvinvointialueiden kannalta, joiden täytyy toiminnassaan tietää, mikä olisi materiaalisen varautumisen riittävä arvioitu taso.

Yhteisessä varautumisessa tulisi paremmin tunnistaa myös valmiuslain käyttöönoton merkitys. Selonteossa todetaan sivulla 31, että ”ikääntynyt vesihuoltoinfrastruktuuri on haavoittuvainen häiriöille ja ilmastonmuutokselle. Vedenhankinta poikkeusoloissa varaudutaan turvaamaan valmiuslain nojalla.” Valmiuslaki ei sinällään turvaa vedenhankintaa, vaan varautuminen ja ennakointi. Vesihuoltoinfrastruktuuriin kohdistuu huomattavaa korjausvelkaa ja sen toiminnan täysipainoinen turvaaminen edellyttäisi nykyistä suurempia investointeja. Varautumisen poikkeusolojen vedenhankintaan tulee perustua toimijoiden riittäviin varautumissuunnitelmiin, vesihuoltolaitosten väliseen yhteistyöhön sekä toimivaan ja varajärjestelmin varustettuun infrastruktuuriin. Myös vesihuoltolaitosten kemikaalien ja materiaalien saatavuuteen tulee kiinnittää huomiota kehittämällä mm. kansallista varastointia sekä lisäämällä omavaraisuutta tuotannossa.

Jätehuollon osalta selonteossa esitetään toimenpiteinä jätehuollon turvaamiseksi jätelaitosten kapasiteetin, materiaalivirtojen sekä jätehuollon kriittisten toimijoiden tunnistaminen. Lisäksi on tarve ennakoida häiriötilanteiden jätevirtoja, laatia sijoitus- ja käsittelysuunnitelmia, varmistaa komponenttien saanti sekä tehostaa toiminnan jatkuvuuteen liittyvää suunnittelua. Kuntaliitto toteaa, että jätehuollon moninaisessa ja muuttuvassa kentässä on tärkeää tunnistaa kriittiset toimijat ja materiaalivirrat. Olennaista on ennakoida sekä poikkeusolojen että normaaliajan häiriötilanteiden aikana muodostuvia mahdollisia erilaisia jätevirtoja ja selvittää niiden sijoitus- ja käsittelymahdollisuudet tarvittavine ennakkovarautumisineen sekä selvittää myös käsittely- ja rahoitusvastuut eri tilanteissa.

Kappaleessa 5.1.6. tunnistetaan hyvin kuntien keskeinen rooli häiriötilanteissa. Alueellisen varautumisen osalta olisi tarpeen pohtia hyvinvointialueiden merkitystä laajemminkin, koska monissa häiriötilanteissa yhteiskunnan toimintakyky on vahvasti sidoksissa sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastuspalveluiden toimintaan. Hyvinvointialueiden toiminnalla on laaja alueellinen vaikuttavuus eri häiriötilanteissa. Hyvinvointialueilla on myös lakiin perustuva yhteistoimintavelvoite varautua alueensa kuntien kanssa häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin. Toimijoiden välisellä yhteistyöllä on tulevaisuudessa erittäin tärkeää rooli alueellisessa varautumisessa.

Lausunnot lukuun 6. Sotilaallinen huoltovarmuus

Sotilaallisen huoltovarmuuden ohella tulisi suunnitella myös sodanajan huoltovarmuutta alueilla ja paikallisesti. Tähän tarvitaan yhteisiä riskiskenaarioita ja suunnitelmia mm. evakuoinneista.

Lausunnot lukuun 7. Huoltovarmuuden kehittämislinjauksia

Luvussa esitetyt kehittämislinjaukset ovat oikeansuuntaisia. Kuntaliitto korostaa erityisesti kehittämistoimien hallinnollista yhteensovittamista ja valtakunnallisten yhteisten tavoitetasojen ja kriteerien määrittämistä julkisille toimijoille. Huoltovarmuuskriittisen infrastruktuurin osalta tarvitaan skenaarioita erilaisia tilanteita varten - eli miten varmistetaan veden-, sähkön-, lämmön- ja ruoansaatavuus sekä tietoverkkojen toimivuus erilaisissa tilanteissa ja paikoissa.

Kuntaliitto esittää, että kuntien- ja hyvinvointialueiden huoltovarmuuden kehittämiseksi koottaisiin pooli tai yhteistyörakenne yhteiskunnan toimivuuden varmistamiseksi myös niissä tilanteissa, kun markkinat eivät toimi. Tilannekuvan merkitys on oleellinen kunta- ja hyvinvointialuetoimijoille. Kehittämisrakenteen kautta on mahdollista luoda myös rakenne tilannekuvalle ja tiedonvaihdolle.

SUOMEN KUNTALIITTO

Ari Korhonen
varautumisen ja turvallisuuden erityisasiantuntija

Jakelu Talousvaliokunta

Tiedoksi Kuntaliiton kirjaamo

Suomen Kuntaliitto
www.kuntaliitto.fi
etunimi.sukunimi@kuntaliitto.fi

Finlands Kommunförbund
www.kommunforbundet.fi
fornamn.efternamn@kommunforbundet.fi